

آرخالق

آرخالق پوشاکی سنتی در ایران است که اطلاعات درستی در ارتباط با زمان پیدایش و فرم اصلی آن در دسترس نیست. این واژه در منابع جدیدتر و لغت‌نامه‌های معاصر بیشتر مشاهده شده است، اما قدیمی‌ترین اشاره به آن مربوط به عالم‌آرای نادری در قرن ۱۸ میلادی است. درباره ارخالق تعاریف گوناگونی در منابع مختلف ذکر شده است که می‌تواند دلیل بر گوناگونی آن در شکل و نحوه استفاده باشد.

آرخالق نمونه‌ی کوتاه زنانه

در ایران، افغانستان، مغولستان و... پوششی با عنوان ارخالق با ویژگی‌های خاص خود رواج داشته است. با توجه به منابع مختلف، ارخالق را به دو شکل کلی می‌توان تعریف کرد. نمونه اولیه آن پوششی کوتاه و نمونه دیگر پوششی بلند و جلو باز است. در نوع زنانه و کوتاه آن، لباس تنگ و چسبان بوده و بالاتنه را تا حدودی برهنه نشان می‌داد، برای راحتی حرکت دست در قسمت زیر بغل آن چاک می‌دادند. با توجه به لغت ارخالق در واژه نامه‌های محلی می‌توان به رواج آن لباس در نقاط مختلف پی برد. در منابع مختلف ارخالق‌ها را در طبقه بندی‌هایی چون مردانه، زنانه، تابستانی، زمستانی و ارخالق‌های علما، کارگزاران، تجار و طبقه متوسط تقسیم کرده‌اند. این تفاوت در پارچه‌های آن نیز وجود دارد. پارچه‌هایی چون: مخمل، قلمکار، چیت فرنگی، قماش راه‌راه، زربافت و... .

آرخالق

پژوهشگر: فاطمه خاتمی فر (کارشناس ارشد موزه‌ی پوشاک سلطنتی)

در لغتنامه دهخدا ارخالق به معنی قبائی کوتاه تر در زیر قبای مردان ، جامه ای که طلبه علوم دین و کسبه، زیر قبا می پوشیدند معنا شده است. همچنین ، در زبان ترکی (ارخا به معنی پشت و لیک یا لِق به علامت نسبت ؛ بمعنی پشتک منسوب به پشت) آمده است، و نیز به نیم تنه روئین زنان گفته می شود. در بعضی منابع ارخالق به نیم تنه ای گفته می شود که از مخمل و معمولاً به رنگ های سبز، آبی و قرمز دوخته می شده. قد آن تا کمر است و برشی تنگ و چسبان دارد. این پوشش که بر روی لباس اصلی پوشیده می شده آستین بلندی دارد که تا نوک انگشتان دست می رسد و گاهی روی دست اریب می شود. این نوع آستین به سنبوسه معروف است.

نمونه ی آستین سمبوسه ای آرخالق زنانه

مردان از این قبای کوتاه در زیر قبای بلند خود و زنان روی جامه های دیگر می پوشیدند و بین آستر و رویه آن مقداری پنبه قرار داشته است.

^۱ - آستین هایی با برش سه گوش -مثلث مانند- نوک تیز و یا گلابی شکل بودند که آن را " سنبوسه" یا " سمبوسه" می نامیدند. معمولاً داخل سنبوسه را از پارچه پرقیمت تر از پارچه خود ارخالق انتخاب می کردند و اطراف آن را یراق و گلابتون دوزی کرده به روی ساعد می گردانیدند و گاهی نیز آن را رها می ساختند که از آرنج به طور آزاد آویزان باشد .

آرخالق

پژوهشگر: فاطمه خاتمی فر (کارشناس ارشد موزه ی پوشاک سلطنتی)

در جایی دیگر گفته می‌شود ارخالق جامه‌ای بلند و جلو باز با نواردوزی بر روی لبه‌های جلوی آن می‌باشد. این لباس دارای آستر با پنبه‌دوزی در داخل بوده و بدون یقه می‌باشد. قد ارخالق تا پایین زانو می‌رسد و در دو طرف دامن آن چاک‌های بلندی برای راحتی حرکت در هنگام کار و فعالیت وجود دارد و معمولاً مردان در زمان کار روزانه دو لبه جلویی لباس را جمع کرده و داخل شال کمر خود قرار می‌دادند.

بلندی آستین ارخالق گاه روی بازو و گاه تا روی ساعد می‌رسد. در بیشتر موارد این لباس را همراه شال کمر می‌پوشیدند. شال پارچه ای قهوه‌ای یا سفید ضخیم به طول ۵ یا ۶ متر بوده که از روی آرخالق به دور کمر پیچیده می‌شد. امروزه ارخالق به منزله لباس اصلی مردان ایل قشقایی شناخته می‌شود و با پارچه های ضخیم و رنگ‌هایی متناسب با سن افراد دوخته می‌شود. ارخالقی که برای پسر بچه‌ها و نوجوانان استفاده می‌شود از پارچه‌های گلدار بارنگ‌هایی شاد دوخته می‌شود اما برای پیرمردان بیشتر با رنگ‌های تیره است.

در موزه پوشاک سلطنتی در بخش نمایش پوشاک قاجار تعدادی ارخالق مردان و زنان در دو نوع کوتاه و بلند موجود می‌باشد. جنس این ارخالق ها از پارچه های نخ، مخملی، پارچه قلمکار و زربفت بوده و در برخی از آنها نمونه هایی از دوختهای تزئینی ایرانی با نخ های گلابتون موجود می‌باشد.

همچنین در یکی از نمونه ها که از پارچه مخمل است قسمت آستین و دور یقه از بالا تا پائین به صورت متمرکز با نقوش گل و برگ منجوق دوزی شده است. در برخی از آنها نوارهای قیطان دست دوز مشاهده می‌شود که دارای گلابتون می‌باشد. این نمونه ها کاملاً دست دوز بوده و در دوخت آنها از چرخ خیاطی استفاده نشده است.

آرخالق

پژوهشگر: فاطمه خاتمی فر (کارشناس ارشد موزه‌ی پوشاک سلطنتی)

نمونه منجوق دوزی شده بر سر آستین آرخالق زنانه نمونه ی قیطان دست دوز بر حاشیه ی آرخالق

مجموعه فراسنگی تاریخ سوادکوه

آرخالق

پژوهشگر: فاطمه خاتمی فر (کارشناس ارشد موزه‌ی پوشاک سلطنتی)